

IN MEMORIAM

ПАМ'ЯТІ ВЧИТЕЛЯ: ПЕТРО ЯКИМОВИЧ ГАВРИШ



1996-1997 навчальний рік, аудиторія Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка. Лекції з улюбленого предмета – археології, заради якого я й поступив на навчання до цього закладу. Викладач – серйозний елегантний, начитаний, тримає дистанцію між собою та студентами. Літо 1997-1999 рр., Західне укріплення Більського городища, розкоп. Завжди зосереджений і уважний, монументально височіє над працюючими студентами, спостерігає, керує, консультує, повагом родить записи в щоденнику. Літо 1998 року, околиця с. Більськ, Висока Левада, хата заможного селянина кінця ХІХ століття. На подвір'ї повагом ходить господар у солом'яному брилі і хазяйським оком оглядає город, сад, пасіку. Чепурний, середнього зросту, з акуратними вусами (пізніше – й бородою)... Саме таким у пам'яті виринає образ Петра Якимовича Гавриша – одного з моїх учителів.

Він не любив гучних компаній і бенкетів, говорив тихо, але кожне слово зринало з вуст поважно та переконливо, підкріплене народною мудрістю.

Цитуючи безсмертні рядки одного з моїх улюблених віршів Василя Симоненка «Ми не безліч стандартних Я, а безліч всесвітів різних», дозволю далі характеризувати Петра Якимовича, як своєрідний Всесвіт з до кінця не пізнаними законами та особливостями. Син більських селян-колгоспників (народився 7 березня 1956 року), як і годилося, почав трудову діяльність у місцевому сільськогосподарському підприємстві, згодом відслужив у армії. Природні розумові здібності та потяг до пізнання багатой спадщини рідного краю, привели хлопця до вищого навчального закладу, а специфіка грандіозної археологічної пам'ятки малої Батьківщини – обумовили наукову спеціалізацію. Шлях до омріяного вишу для селянина був на той час непростим. Тому спочатку він закінчив підготовче відділення для трудової молоді, а 1978 року вступив на історичний факультет престижного вищого навчального закладу – Харківського державного університету ім. О. М. Горького, де став учнем патріарха й одного з найавторитетніших дослідників лісостепових пам'яток початку доби заліза Бориса Шрамка, школа котрого виразно прослідковувалася в подальшій практичній і теоретичній науковій діяльності. Після навчання був направлений на роботу до Полтавського державного педагогічного інституту (з 1999 року – університет, де працював на різних кафедрах з 1983 по 2018 рік).

Логічно, що власні польові археологічні дослідження розпочав з Більського городища та його округи. У 1984-1986 роках він очолював окремий загін у складі Скіфо-слов'янської експедиції Харківського національного університету під керівництвом Б. Шрамка, вів розкопки на Східному та Західному (1985) укріпленнях фортеці. З 1986 року керувана вченим експедиція Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка здійснювала самостійні археологічні роботи. Розпочалися вони з розвідок у межиріччі рр. Псел і Ворскла: на території ближньої округи Більського городища, а також вздовж річищ річок Вільхової Говтви, Груні та Сухої Груні (1986-1987, 2004-2008

роки). 1987 року було здійснено невеликі розкопки на поселенні біля села Саранчівка (округа Більського городища). Упродовж 1988-1993 років широкими площами розкопано частину Книшівського городища (всього розкрито біля 5 тисяч кв. м.), п'ять курганів Броварківського могильника. Досягнувши запланованих результатів, вчений повернувся до студіювання пам'яток малої Батьківщини. Експедицією розкопувалися культурні нашарування та вал Західного укріплення Більського городища (1994, 1997-2003 роки), поселення в ур. Царина на теренах Великого Більського городища (1996 рік), біля сіл Довжик (1995 рік) і Куземин в урочищі Геюсів Яр (1996 рік), оборонні споруди Великого Більського городища (2006 рік), курган в урочищі Скоробір (2003 та 2006 рік). На жаль, 2006 року Петро Якимович, закінчив кар'єру польового археолога, але поринув у публікаційну діяльність. Загалом за життя він написав дві монографії, три науково-популярні книги та понад 100 статей.

Здобуті вченим археологічні матеріали зберігаються в Диканському історико-краєзнавчому музеї ім. Д. М. Гармаша, Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному, Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, Історико-культурному заповіднику «Більськ». Опубліковані та неопубліковані, вони активно використовуються дослідниками і займають вагомe місце в історико-культурній спадщині.

Петро Якимович не поспішав і не намагався будь-якою ціною рухатися по кар'єрній драбині, отримувати чергові звання та почесні. Він просто, щиро, по-селянськи добротно виконував життєву місію... 1996 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеню кандидата історичних наук за спеціальністю археологія на тему «Населення скіфського часу басейну Середнього Псла», 2001 року – отримав звання доцента.

Всі, хто пройшов польову школу Петра Якимовича пам'ятають патріотичний дух в таборі після щоденного урочистого підняття національного прапора. Вперше це відбулося далекого 1990-го року, в часи, коли Україна ще не здобула незалежності. Дружня атмосфера під час практики назавжди лишилася в серцях студентів історичного факультету Полтавського державного педагогічного інституту (університету). Її досі колишні студенти підтримують тісні дружні зв'язки, що зародилися в його експедиціях. Частина студентів Петра Якимовича обрали шлях археолога: Анатолій Гейко, Ігор Гавриленко, Олександр Ткаченко, Сергій Сапегін, Марина Дараган, Костянтин Мироненко, Роман Рейда, Оксана Коваленко, Анатолій Щербань, Роман Луговий, Вячеслав Шерстюк, Юрій Пуголовок, Ярослав Володарець-Урбанович. Більшість з них стали кандидатами історичних наук. Вишкіл і особистий приклад Петра Гавриша значно вплинули на їхню мотивацію до професійних занять археологією.

Окрім публікації та аналізу матеріалів, здобутих під час власних археологічних досліджень, Петро Якимович в роботах 2000-х років віддав шану історії рідного Більська, активно дискутував щодо окремих питань розвитку городища початку доби заліза. Зокрема, через його наукову творчість останніх років наскрізною ниткою тягнеться проблема існування Куземинського укріплення котра, до сьогодні не вирішена. Тобто у питаннях науки та методики археологічних досліджень, загалом м'який і добрий П. Я. Гавриш ставав принциповим і непоступливим.

25 жовтня 2018 року, в день урочистого святкування 100-річчя історичного факультету, якому Петро Якимович віддав 35 років життя, я, та інші колеги, шукали в залі Полтавського академічного театру імені Миколи Гоголя, де відбувалося дійство, наставника. Але він не прийшов. Цього дня тихо, не напружуючи оточуючих, як і жив, Петро Гавриш відійшов у вічність. 26 жовтня біля Успенського собору Полтава та полтавці попрощалися з тлінним прахом непересічного науковця, патріота, викладача і просто Людини. Але нетлінними будуть, доки житимемо ми, когорта його учнів і друзів, ідеї, праці настанови та пам'ять про Вчителя.

*Щербань Анатолій,
кандидат історичних наук,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв*